

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE OSAKOND

Riigikohtu praktika kriminaalajades

mai – august 2016

Aktuaalse praktika ülevaade

Mario Truu
Kriminaalkolleegiumi
nõunik

Tartu

Detsember 2016

SISUKORD

I. STATISTILINE ÜLEVAADE.....	3
II. AKTUAALSE PRAKTIKA ÜLEVAADE.....	4
2.1. MATERIAALÕIGUS	4
2.1.1. (3-1-1-44-16)	4
a) Tahtlus kehalise väärkohtlemise toimepanemisel	4
b) Teosüü suuruse hindamine karistuse mõistmisel KarS § 121 järgi.....	4
2.1.2. Liisingueseme omastamistahte manifesteerimine (3-1-1-49-16)	5
2.1.3. Väljapressimine (3-1-1-54-16)	5
2.1.4. (3-1-1-33-16)	6
a) Välismaalase ebaseaduslikult üle Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone toimetamine (KarS § 259)	6
b) Keelueksimus ebaseadusliku jälitustegevuse (KarS § 315) korral.....	7
2.1.5. Omavoliline lahkumine teenistuskohast (3-1-1-48-16).....	8
2.1.6. Jalakäija poolt liiklusnõuete rikkumine (3-1-1-52-16)	8
2.2. MENETLUSÕIGUS	10
2.2.1. (3-1-1-110-15)	10
a) Kahtlustatava vahetu juurdepääs tõenditele vahistamismenetluses	10
b) Vahistamise asendamine elektroonilise valvega	11
2.2.2. Määrus kriminaalasja materjalide saatmise kohta alaealiste komisjonile (3-1-1-39-16)	11
2.2.3. Kohtu alla andmisel tehtavad otsustused (3-1-1-22-16)	12
2.2.4. Vahistamismääruse koostamine enne kohtuistungit (3-1-1-19-16)	14
2.2.5. Jälitustoimingu loa vaidlustamine määruskaebemenetluses (3-1-1-42-16, 3-1-1-43-16)	15
2.2.6. Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamine (3-1-1-34-16).....	15
2.2.7. Menetluskulude hüvitamine karistuskokkuleppe esemena (3-1-1-47-16) ..	17
2.2.8. Karistusjärgne käitumiskontroll (3-1-1-45-16)	18
2.2.9. Asja lahendamise viis apellatsioonimenetluses (3-1-1-44-16)	18

I. STATISTILINE ÜLEVAADE

2016. a 1. maist 31. augustini saabus Riigikohtusse menetlustaotlusi 358 kuriteoasjas ja 51 väärteoasjas, kokku 409 taotlust. Läbi vaadati 350 kuriteoasja ja 72 väärteoasja menetlustaotlust (sh riigiõigusabi taotlused); menetlusse võeti vastavalt 35 kriminaal- ja 15 väärteoasja. Kriminaalkolleegium tegi kõnealusel perioodil põhistatud lahendi 20 kriminaalasjas (lisaks ühe resolutiivotsuse), millest kahe tegemisel osales kolleegium kogu koosseisus ja 3 väärteoasjas – kokku 23 põhistatud lahendit. 1. septembri 2016. a seisuga oli kriminaalkolleegiumi menetluses kokku 29 kuriteo- ja 14 väärteoasja.

Süüteo liikidest puudutasid kriminaalkolleegiumi lahendid isiku- ja varavastaseid süütegusid, aga ka avaliku julgeoleku, liiklus- ja kaitseväe teenistusalast süütegu. Materiaalõiguse osas puututi kokku enamjaolt eriosaliste probleemidega. Menetlusõiguslikest küsimustest kerkisid vaatlusalusel perioodil esile nii üld- kui ka eriosalised küsimused, sealhulgas kahtlustatava tõenditele juurdepääsu, kohtu alla andmise, kokkuleppemenetluse läbiviimise ja jälitustoimingu lubade vaidlustamisega seonduv probleematika.

Vaatamata sellele, et tegemist on Riigikohtu praktika ülevaatega, tuleb endiselt silmas pidada, et **Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis** – alljärgnevas ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu poolt lahendites väljendatud seisukohtadega.

II. AKTUAALSE PRAKTIKA ÜLEVAADE

2.1. MATERIAALÕIGUS

2.1.1. (3-1-1-44-16)

a) Tahtlus kehalise väärkohtlemise toimepanemisel

Ehkki asja nr 3-1-1-44-16 sõlmküsimus ei puudutanud materiaalõigust (vt p 2.2.9), peatus kolleegium põgusalt ka paljuvaieldud karistusseadustiku (KarS) § 121 lg-s 1 sätestatud koosseisul. Kohtualust süüdistati KarS § 121 lg 1 järgi selles, et ta oli „koha kättenäitamise“ eesmärgil haaranud kannatanul peast ja sellele järgnenud hetkelise rüseluse käigus tekitanud talle kehavigastusi (nahamarrastused). Ringkonnakohus oli nimetatud eesmärgi kaudu tuletanud süüdistatava tahtluse. Kolleegium selgitas, et KarS § 121 subjektiivset koosseisu ei täida süüdistatava eesmärk kannatanule „koht kätte näidata“. Niisugusest eesmärgist ei saa tuletada kannatanule tervise kahjustamise või valu põhjustamise tahtlust. **Teo toimepanemise eesmärk ja motiiv on subjektiivsete tunnustena tahtlusest eristatud (KarS § 12 lg 3 teine lause).**¹ Tahtluse tuvastamiseks tuleb kohtul hinnata, kas süüdistatav teadis (intellektuaalne külg) ja tahtis (voluntatiivne külg) koosseisupäraste asjaolude esinemist.² Toimepanija tahtlus avaldub KarS § 121 koosseisu realiseerimisel selles, et ta peab vähemalt võimalikuks ja möönab (KarS § 16 lg 4) kannatanule tervisekahjustuse tekitamist või valu põhjustamist. Käsitletavas kohtuasjas ei välistanud kolleegium siiski, et süüdistuses kirjeldatud viisil võib olla tuvastatav süüdistatava vähemalt kaudne tahtlus KarS § 121 koosseisupäraste tagajärgede saabumise osas.³

b) Teosüü suuruse hindamine karistuse mõistmisel KarS § 121 järgi

Kolleegium asus vaadeldavas kriminaalasjas ka seisukohale, et kohtualuse süü suuruse hindamisel KarS § 121 järgi ei ole määrav see, kas ta täidab ühe või mõlemad kõnealuse sätte koosseisualternatiivid (s.o teise inimese tervise kahjustamise ja valu tekitava kehalise väärkohtlemise alternatiivi). **Tähtis on süü kvantitatiivsel hindamisel kehalise väärkohtlemise intensiivsus ja seeläbi kannatanule tekitatud tervisekahjustuse raskus või objektiivselt hinnatava valu tugevus.**⁴ Rõhutamist väärrib, et kolleegium lähtus mh just „objektiveeritud“ valumõistest. Varasemas kohtupraktikas pidas Riigikohus valumõistet paljuski subjektiivselt hinnatavaks, kuna valulävi ehk vähim mõjutaja, mida isik suudab tunda valuna, vastab erinevate inimeste puhul välismõjuri erinevale intensiivsusele.⁵ Paraku jäi see lähtealus liigagi subjektiivseks, mistõttu on kolleegium hilisemas kohtupraktikas asunud seisukohale, et valu tundmine ei saa tugineda pelgalt kannatanu isikulisele eripärale, vaid peab olema tuntav reaalsena ka keskmisele mõistlikule kõrvalseisjale.⁶ Kui objektiivse kõrvalseisja seisukohast ei ole valu hinnatav süüdistatava teo tüüpilise tagajärjena, ei saa valuaistingu põhjustamist toimepanijale omistada.⁷

¹ RKKKo 3-1-1-44-16, p 19.

² RKKKo 3-1-1-13-07, p 12.

³ RKKKo 3-1-1-44-16, p 19.

⁴ RKKKo 3-1-1-44-16, p 20.

⁵ RKKKo 3-1-1-60-10, p 16

⁶ RKKKo 3-1-1-50-13, p 12.

⁷ RKKKo 3-1-1-50-13, p 12; vt ka RKKKo 3-1-1-29-15, p 11-11.3.

2.1.2. Liisingueseme omastamistahte manifesteerimine (3-1-1-49-16)

Kohtupraktikas on omaks võetud seisukoht, et ainuüksi liisingueseme tagastamata jätmise pärast liisingulepingu ülesütlemist ei ole veel käsitatav võõra asja ebaseadusliku pööramisena enda või kolmanda isiku kasuks, teisisõnu ei saa seda lugeda omastamistahte manifesteerimiseks, mis täidaks KarS § 201 lg-s 1 sätestatud omastamiskoosseisu.⁸ Ka ainuüksi asjaolust, et liisinguvõtja kasutab pärast seda, kui liisinguandja on liisingulepingu üles öelnud, liisingueset edasi, ei saa koheselt järeldada teo toimepanija soovi käituda edaspidi ise võõra asja omanikuna või lasta seda teha kolmandal isikul.⁹ **Samas ei ole kolleegium välistanud, et asja kasutamises pärast valdusõiguse lõppemist väljendub otsese valdaja soov asi enda või kolmanda isiku kasuks pöörata.** Sellise järelduse tegemiseks peab aga olema süüdistuses toodud ja kohtuotsuses tuvastatud mingi asjaolu või asjaolude kogum, mis jätkaks objektiivsele kõrvaltvaatajale mulje, et toimepanija ei taha jätkata asja kasutamist võõrvaldajana, nagu senimaani, vaid omavaldajana, s.t faktilise omanikustaatuse üle võtta. Näiteks võib omastamistahte manifesteerimisega olla tegemist siis, kui valdaja toimetab kasutatava asja asukohta, mida omanik ei tea või kust asja väljanõudmine on omaniku jaoks ebamõistlikult koormav.¹⁰

Asjas nr **3-1-1-49-16** käsitles kolleegium kaasuspõhiselt juhtu, kus pärast asja valdusõiguse lõppemist väljendus otsesemalt omastamistahte manifesteerimine. Selles kriminaalasjas esitatud süüdistuse kohaselt sai kohtualune J. N. pärast erinevate liisingulepingute sõlmimist (peamiselt liisinguvõtja esindajana) enda kasutusse mitu sõiduauto. Liisingulepingute ülesütlemise järel erinevate liisinguandjate poolt ei tagastanud ta sõidukeid, varjas neid ega avaldanud sõidukite asukohta. Ringkonnakohus nägi (erinevalt maakohtust, kes mõistis süüaluse süüdi) kriminaalasjas kõrvaldamata kahtluseid ja mõistis süüdistatava KrMS § 7 lg 3 alusel õigeks. Riigikohus tühistas kasseeritud kohtuotsuse ja saatis asja ringkonnakohtule uueks arutamiseks. **Muu hulgas leidis kolleegium, et liisingueseme teadmata asukohta toimetamine, selle varjamine ja asukoha avaldamisest keeldumine pärast liisingulepingu ülesütlemist muudab omaniku käsutusvõimaluse võimatuks. Niisuguses käitumises avaldub otseselt toimepanija tahe kasutada asja edasi omavaldajana, mis on käsitatav omastamistahte manifesteerimisena.** Kui kohus tuvastab, et liisinguandja ja liisinguvõtja vahel oli sõlmitud liisinguleping, mille liisinguandja ütles õiguspäraselt üles liisinguvõtja olulise lepingurikkumise tõttu, siis on eeldatav, et liisingueseme tagastamata jätmise ja selle asukoha aktiivse varjamisega soovib toimepanija asja faktilise omanikustaatuse üle võtta. Sellises olukorras tuleb kaitsepoolel usaldusväärselt tõendada, et süüdistatav tagastas liisingueseme omanikule või et tagastamine oli süüdistatavast mitteolenevatel asjaoludel võimatu.¹¹

2.1.3. Väljapressimine (3-1-1-54-16)

Asjas nr **3-1-1-54-16** selgitas kolleegium mh KarS § 214 käsitusala, mis väärrib edasise kohtupraktika tarbeks mõningast tähelepanu. Kõnealuses osas omavad tähtsust süüdistuses kirjeldatud asjaolud, et kohtualused olid kannatanult nõudnud ühele süüdistatavatest väidetavalt kuulunud sularaha tagasimaksmist. KarS § 214 järgi on karistatav varalise kasu üleandmise nõudmine, kui on ähvardatud piirata isiku vabadust, avaldada häbistavaid andmeid või hävitada või rikkuda vara, samuti kui on kasutatud vägivalda. Väljapressimine on varavastane kuritegu, mille eesmärgiks on võõra vara, varalise õiguse või muu varalise

⁸ RKKKo 3-1-1-109-12, p 9.

⁹ RKKKo 3-1-1-99-15, p 30.

¹⁰ Samas.

¹¹ RKKKo 3-1-1-49-16, p 18.

kasu nõudmine isiku poolt, kellel puudub selleks seaduslik õigus.¹² **Väljapressimise koosseis eeldab seega, et varalise kasu üleandmise nõue ei tugine seaduslikule alusele. Otsustamaks, kas KarS §-s 214 kirjeldatud viisil esitatud nõue on seaduslik või ebaseaduslik, tuleb hinnata, kas ja millisel määral õiguskord seda nõuet tunnustab.** Näiteks on tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 86 lg 1 järgi kehtetu tehing, mis on vastuolus heade kommete ja avaliku korraga (nt narkootikumide ebaseaduslik käitlemine).¹³ Ehk siis, kui süüdlane nõuab ähvardades või vägivalda kasutades kannatanult sellise raha üleandmist, mille süüdlane on saanud näiteks narkootikumide ebaseadusliku käitlemise teel, tuleb tema tegu kvalifitseerida KarS § 214 järgi.

2.1.4. (3-1-1-33-16)

a) Välismaalase ebaseaduslikult üle Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone toimetamine (KarS § 259)

Asjas nr **3-1-1-33-16** süüdistati piirivalvureid A. L., T. K. ja J. K. selles, et nad toimetasid grupis ebaseaduslikult välismaalased üle Eesti Vabariigi ajutise kontrolljoone. Vastavalt süüdistuses esitatud asjaoludele, said kohtualused Vene piirivalveametnikelt teada, et üle Eesti ja Venemaa ajutise kontrolljoone plaanib tulla grupp välismaalasi (süürlased). Seepeale lubasid süüdistatavad Vene ametnikele, et korraldavad süürlaste transportimise (A. L. alluvate kaudu, kes pidid olema rietatud eraisikutena) ajutiselt kontrolljoonelt isikuni, kellele annavad teada välismaalaste üleandmise aja ja koha Eestis. Plaani raames palusid kohtualused Vene piirivalvuritel öelda süürlasi edasi toimetavatele inimestele, et välismaalasi ootab teisel pool kontrolljoont auto, mis nad peale võtab ja edasi sõidutab. See teave jõudis süürlasteni. Nad toimetatigi Eestisse, kus A. L., T. K. ja J. K. välismaalased kinni pidasid. Maa- ja ringkonnakohus mõistsid kohtualused süüdi KarS § 259 lg 2 p 1 (kehtiv KarS § 259 lg 1) ja KarS § 315 (kehtiv KarS § 315 lg 1) järgi. Riigikohus tühistas kohtulahendid ja mõistis süüdistatavad õigeaks.

1) Objektiivne koosseis

Kolleegium selgitas, et KarS § 259 lg 1 näeb ette karistuse välismaalase ebaseaduslikult üle Eesti Vabariigi riigipiiri või ajutise kontrolljoone toimetamise eest. **Välismaalase üle riigipiiri või üle ajutise kontrolljoone toimetamiseks tuleb pidada ükskõik millist tegu, tänu millele jõuab väljaspool Eestit olev välismaalane ajutist kontrolljoont ületades Eesti territooriumile (või Eestis viibimise korral Eesti territooriumilt välja). Juhul kui välismaalane tuleb Eesti territooriumile ise (nt kõnnib), kujutab tema toimetamine üle ajutise kontrolljoone endast välismaalase Eestisse tulekule kaasaaitamist.** Seega on KarS §-ga 259 tunnustatud iseseisva kuriteona karistatavaks välismaalase vahetu üle piiri või kontrolljoone ebaseadusliku toomise kõrval ka kaasaaitamine välismaalase ebaseaduslikule piiri või kontrolljoone ületamisele (KarS § 258 või riigipiiri seaduse § 17²).¹⁴ Et lugeda mingi tegu välismaalase nt Eestisse tulekule kaasaaitamiseks, peab see välismaalase ebaseaduslikku piiri või kontrolljoone ületamist kuidagi soodustama. Kui isik on piiri või kontrolljoone ebaseaduslikult juba ületanud, ei saa selle toimepanemisele enam kaasa aidata, v.a kui toimepanija eesmärk on ühtlasi aidata kaasa ebaseaduslikule piiriületusele välismaalase Eestist lahkudes. **Kui isiku tegu on juba kvalifitseeritav KarS § 259 järgi välismaalase ebaseadusliku üle piiri või kontrolljoone Eestisse toimetamisena, neelduvad selles varem**

¹² RKKKo 3-1-1-88-09, p 9.

¹³ RKKKo 3-1-1-54-16, p 26.

¹⁴ RKKKo 3-1-1-33-16, p 10.

kokkulepitud kaasaaitamisteod, mis on vahetult seotud piiri või kontrolljoone ületamisega, seisnedes nt abis piirist või kontrolljoonest eemaldumisel või majutuskoha toimetamisel.¹⁵

Pidades silmas eeltoodut, asus kolleegium seisukohale, et süüdistatavatele saab KarS § 259 järgi olla inkrimineeritav üksnes info edastamine Vene piirivalvurite kaudu süürlasteni. Seda saab kolleegiumi hinnangul lugeda vaimseks kaasaaitamiseks, mis tugevdas välismaalaste Eestisse tuleku tahet. Niisiis toimetasiid A. L., T. K. ja J. K. süürlased Eestisse KarS § 259 lg 1 objektiivse koosseisu tähenduses.

2) Subjektiivne koosseis

KarS § 259 lg 1 järgi saab teo toimepanijat karistada üksnes juhul, kui ta tegutseb tahtlikult. Kolleegium tõi olulisena välja, et vaadeldavas kriminaalasjas süüdistatakse kohtualuseid sama teokirjelduse põhjal nii KarS § 259 kui ka KarS § 315 järgi (ebaseaduslik matkimine, s.o kirjeldatud teo näilikus toimepanemises). See mõjutab vahetult süüdistatavate käitumise subjektiivsele küljele antavat hinnangut.¹⁶ Kuriteo matkimise korral on toimepanija tahtluse hindamine tavaolukorrast erinev. **Matkijal puudub soov, et tema poolt mõjutatav isik viiks kuriteo juriidiliselt, saati siis faktiliselt lõpuni: matkija tahtlus on vastupidiselt suunatud hoopis sellele, et kuriteo kahjulik tagajärg ei realiseeruks ja matkimisele allutatud isik peetakse kinni üldjuhul juba kuriteo katsestaadiumis.** Seega ei ole matkijal tahtlust koosseisuga kaitstavate väärtuste sisuliseks (materiaalseks) kahjustamiseks.¹⁷ Käsitletavas asjas nr 3-1-1-33-16 leidis kolleegium, et süüdistatavaid tuleb pidada matkijateks, kes tahtsid vastavalt plaanile välismaalased kinni pidada, mistõttu ei olnud neil ka tahtlust, et rikutaks avalikku julgeolekut kui KarS §-ga 259 kaitstavat õigushüve.¹⁸ Sel põhjusel mõistis kolleegium süüdistatavad õigeks.

b) Keelueksimus ebaseadusliku jälitustegevuse (KarS § 315) korral

Lisaks mõistis kolleegium kohtualused õigeks ka KarS § 315 lg 1 järgi. Ehkki kriminaalkolleegium luges selle kuriteo objektiivse ja subjektiivse koosseisu süüdistatavate poolt realiseerituks (KarS § 259 matkimine), tuvastas kolleegium keelueksimuse KarS § 39 lg 1 mõttes. Kõnealuses kriminaalasjas lähtusid süüdistatavad kolleegiumi hinnangul väärist õiguslikust arusaamast ega olnud teadlikud, et neil pidi olema matkimisluba eelkäsitatud KarS § 259 lg 2 p 1 (kehtiv KarS § 259 lg 1) objektiivsele koosseisule vastava teo toimepanemiseks.¹⁹ Seejuures meenutas Riigikohus varasemat kohtupraktikat keelueksimuse määratlemisel. KarS § 39 lg 1 järgi puudub keelueksimuses oleval isikul süü üksnes juhul, kui eksimus on temale vältimatu. **Küsimus eksimuse välditavusest aktualiseerub keelueksimuse puhul alati ehk tuleb teha kindlaks, kui hoolikalt suhtus eksimuses olija õiguskorda ja kas ta tegi kõik vajaliku ning võimaliku selgitamiseks välja vastava teo keelatus.**²⁰ Eeskätt peab hindama, kas isikul oli objektiivselt põhjust kahelda teo õiguspärasuses.²¹ Üldjuhul on keelueksimus välditav.²² Näiteks on see nii juhul, kui teo keelatus on ilmne.²³ Üldjuhul peab oma teo keelatuse ära tundma ka isik, kes tegutseb mingis

¹⁵ RKKKo 3-1-1-33-16, p 11.

¹⁶ RKKKo 3-1-1-33-16, p 14.

¹⁷ RKKKo 3-1-1-110-04, p 11 jj. Vt ka RKKKo 3-1-1-10-09, p 45.

¹⁸ RKKKo 3-1-1-33-16, p 16.

¹⁹ RKKKo 3-1-1-33-16, p 22.

²⁰ RKKKo 3-1-1-95-05, p 8.

²¹ RKKKo 3-1-1-85-04, p 14.

²² RKKKo 3-1-1-46-14, p 17.1.

²³ RKKKo 3-1-1-91-09, p 8.4. Vt ka RKKKo 3-1-1-92-05, p 8.

kindlas valdkonnas: tal tuleb selle valdkonna reeglid endale selgeks teha.²⁴ Samuti saab eksimuses olnud isikule tihtipeale ette heita seda, et ta ei pöördunud nt õigusnõustaja või mõne muu spetsialisti poole.²⁵

2.1.5. Omavoliline lahkumine teenistuskohast (3-1-1-48-16)

Asjas nr **3-1-1-48-16** kujundatud Riigikohtu seisukohad evivad olulist pretsedendiväärtust KarS § 436 toimeala piiritlemisel. Selles kriminaalasjas süüdistati kohtualust selles, et ta ei ilmunud omavoliliselt tegevväelasena teenistuskohast. KarS § 436 näeb ette mh karistuse väljalubatu poolt tähtajaks teenistusse ilmumata jätmise eest. Maa- ja ringkonnakohus mõistsid süüdistatava õigeks, Riigikohus jättis kohtuotsused muutmata, märkides järgmist. **Kriminaalasja sõlmküsimuseks oli, kas KarS § 436 subjektiks saab olla ainult selline kaitseväeteenistuses olev isik, kes võib teenistuskohast lahkuda üksnes ülema sellekohase loa alusel, või laieneb see karistusnorm ka nendele kaitseväelastele, kes peavad teenistusülesandeid täitma kindlal ajal, kuid ei vaja teenistuskohast lahkumiseks ülema poolt eraldi antavat luba, nt tegevväelane, kes töötab tavapärasel tööajal ning lahkub väeosa territooriumilt pärast tööaega, nagu süüdistatavgi vaatlusaluses asjas.**²⁶

Kollegium selgitas, et **KarS § 436 koosseisu subjektuse hindamisel on määrav see, kas kaitseväeteenistuses oleva isiku lahkumine väeosast või muust teenistuskohast sõltus loa olemasolust.** See tuleneb otseselt KarS § 436 lg 1 dispositsioonist. Nimelt on käsitletava karistusnormi koosseisupärasteks tegudeks väeosast või muust teenistuskohast omavoliline lahkumine või väeosast väljalubatu poolt tähtajaks teenistusse ilmumata jätmine, kui omavoliline äraolek on kestnud üle kolme päeva. Omavolilise äraolekuna on käsitletav üksnes teenistuskohast eemalviibimine ülema loa puudumise korral. Luba on KarS § 436 mõttes kaitseväelasele antud õigus lahkuda väeosast või muust teenistuskohast. **Sellest tulenevalt on kaitseväelase omavoliline äraolek teenistuskohast võimalik üksnes ajal, mil ta ei tohtinud ilma loata teenistuskohast lahkuda või mil tal oli küll sellekohane luba, kuid ta ei naasnud teenistuskohast pärast väljalubatud tähtaja möödumist.** Seega ei hõlma KarS § 436 kohaldamisala sellise kaitseväelase teenistusest äraolekut, kelle lahkumine väeosast või muust teenistuskohast ei sõltunud konkreetset juhul ülema loa olemasolust.²⁷ Tegevväelane, kes täidab rahuajal tavapäraseid teenistusülesandeid selleks kindlaksmääratud tööajal, ei vaja üldjuhul teenistuskohast lahkumiseks luba. Vastav luba on tegevväelase puhul nõutav ainult siis, kui ta on kasarmeeritud ning tal on keelatud väeosast või muust teenistuskohast ilma loata lahkuda. Tegevväelane kasarmeeritakse eeskätt kõrgendatud valmisoleku, sõjaseisukorra ja erakorralise seisukorra ajal. Neil juhtudel on riigikaitse tagamiseks esmatähtis, et tegevväelane oleks ruumiliselt kättesaadav ning viibiks väeosas või muus teenistuskohas operatiivses valmisolekus. Rahuajal on tegevväelane kasarmeeritud näiteks siis, kui ta osaleb pikemaajalisel sõjaväelisel väljaõppel, mille käigus on väljaõppe eesmärkide täitmiseks ja selle sujuvaks korraldamiseks oluline samuti tema pidev kohalolek.²⁸

2.1.6. Jalakäija poolt liiklusnõuete rikkumine (3-1-1-52-16)

Asjas nr **3-1-1-52-16** karistas kohtuväline menetleja väärteotsusega menetlusalust isikut E seetõttu, et ta oli jalakäijana astunud teel ette lähenevale sõidukile, mida juhtis sõidukiirust

²⁴ RKKKo 3-1-1-46-14, p 17.1; 3-1-1-29-11, p 14.

²⁵ RKKKo 3-1-1-92-13, p 17.2; 3-1-1-91-13, p 15.1; 3-1-1-67-09, p 10.

²⁶ RKKKo 3-1-1-48-16, p 8.

²⁷ RKKKo 3-1-1-48-16, p 10.

²⁸ RKKKo 3-1-1-48-16, p 11.

oluliselt ületanud R, kes tegi parasjagu möödasõitu teisest sõidukist. Toimus kokkupõrge, mille tagajärjel kandis R varalist kahju. Menetlusalusele isikule heideti ette liikluseaduse (LS) § 24 lg-s 2 sätestatud kohustuse rikkumist, nimelt ei olnud ta piisavalt tähelepanelik tee ületamisel ega järginud kohustust mitte ohustada teisi liiklejaid. Kirjeldatud käitumine vastab LS § 259 lg 2 p-s 3 nimetatud vääriteokoosseisule. Maakohus jättis vääriteootsuse muutmata, kuid Riigikohus tühistas kasseeritud kohtuotsuse ja lõpetas vääriteomenetluse. Vaadeldav vääriteoasi on üsnagi spetsiifiline, kuid mõningaid üldistusi saab kolleegiumi seisukohtade põhjal sellegipoolest teha.

Kolleegium hindas eeskätt seda, **kas menetlusalusele isikule saab ette heita konkreetse liiklusohu tekitamist**. Liiklusohu mõiste on defineeritud LS § 2 p-s 31: olukord, mis sunnib liiklejat ohu vältimiseks järsult muutma liikumissuunda või -kiirust või peatuma. **Seega tähendab liiklusohu konkreetset ohtu karistusõiguse dogmaatika tähenduses: tee ületamine toob kaasa situatsiooni, kus isiku- või varakahju tekkimine individualiseeritud objekti suhtes on sedavõrd tõenäoline, et see tingib liikleja reaktsiooni, et kahju vältida.**²⁹ Kolleegiumi hinnangul ei viita jalakäija poolt tekitatud konkreetsele liiklusohule see, kui autojuht võtab jala gaasipedaalilt ära. Nimelt võib juht gaasipedaali vabastada ka n-õ igaks juhuks, mitte aga selleks, et vältida jala pedaalile jätmise korral tõenäoliselt tekkida võivat liiklusõnnetust. Samuti ei saa tuletada jalakäija poolt liiklusohu tekitamist sellest, kui kiiresti ta teed ületab. Jalakäija võib kiiresti liikuda mitte seetõttu, et hoiduda vastasel juhul tõenäoliselt ees seisvast liiklusõnnetusest, vaid selleks, et minimeerida võimalikult tõhusalt igasuguste – ka pelgalt teoreetiliste – ohtude realiseerumise võimalikkus (nt see, et talle sõidab otsa mõni suurel määral kiirust ületav auto, isegi kui tal pole ühtegi konkreetset alust arvata, et selline auto lähenemas on).³⁰

Pikemalt analüüsis kolleegium ka seda, kas E pani temale omistatava vääriteo toime ettevaatamatusest. **Ettevaatamatuse delikti käsitlemisel tuleb lähtuda järgmisest meetodikast, mis on kohtupraktikasse dogmaatika kaudu juurdunud.** Kõigepealt, kas süüaluse käitumine põhjustas süüteookoosseisus nimetatud tagajärje naturalistliku kausaalsuse mõttes. Naturalistlik kausaalsus teo ja tagajärje vahel on aga ettevaatamatusest toime pandud tagajärjedelikti korral pelgalt isiku karistusõigusliku vastutuse minimaalne eeldus. Lisaks sellele tuleb teha kindlaks, kas tagajärje põhjustanud isik rikkus mingit hoolsuskohustust, ja vajadusel analüüsida ka seda, kas tagajärg on selle põhjustajale normatiivselt omistatav.³¹ Hoolsuskohustuse rikkumisest tuleb kõneleda siis, kui teo toimepanija jätab üles näitamata ühiskonnas vajaliku hoolsuse.³² Vajaliku hoolsuse üles näitamata jätmist saab isikule tagajärjedelikti puhul ette heita üksnes juhul, kui saabunud tagajärg oli teo toimepanijale objektiivselt ettenähtav.³³ Tagajärje objektiivse ettenähtavuse hindamisel tuleb arvesse võtta nn usalduspõhimõtet, mille järgi võib teo toimepanija eeldada, et teised isikud käituvad õiguspäraselt.³⁴ See eeldus aga kehtib üksnes juhul, kui teo toimepanijal pole põhjust lähtuda vastupidisest: nt märkab autojuht sõidutee ääres mängivaid lapsi, kelle puhul ei saa tulenevalt nende east ja käitumisest (mängimine) lähtuda sellest, et nad liikluseeskirjadevastaselt teele ei jookse, või teab jalakäija kohaliku elanikuna, et autojuhid ületavad mingil teelõigul pidevalt lubatud sõidukiirust.³⁵ Vaatlusaluses vääriteoasjas ei pidanud E eeldama, et R ületab oluliselt

²⁹ RKKKo 3-1-1-52-16, p 8.

³⁰ RKKKo 3-1-1-52-16, p 10.2.

³¹ RKKKo 3-1-1-23-13, p 6; 3-1-1-87-15, p 12.

³² RKKKo 3-1-1-45-14, p 8.

³³ RKKKo 3-1-1-79-10, p 20.

³⁴ RKKKo 3-1-1-63-03, p 12; 3-1-1-95-11, p 10.

³⁵ RKKKo 3-1-1-52-16, p 11.2.

lubatud sõidukiirust, mida ta faktiliselt tegi. Seetõttu ei rikkunud E hoolsuskohustust, millega kaasnes vääртеomenetluse lõpetamine Riigikohtus.³⁶

2.2. MENETLUSÕIGUS

2.2.1. (3-1-1-110-15)³⁷

a) Kahtlustatava vahetu juurdepääs tõenditele vahistamismenetluses

Esiletõstmist väärrib Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kogu koosseisu lahend kohtuasjas nr 3-1-1-110-15. Selle asja sõlmküsimuseks oli, kas ja millisel määral tohib piirata kahtlustatava vahetut juurdepääsu tõenditele, mida on prokuratuur esitanud kohtule vahistusvajaduse põhjenduseks.³⁸

Kolleegium asus seisukohale, et ausas menetluses peab pooltele olema tagatud võrdne võimalus kohtu siseveendumuse kujunemise mõjutamiseks, mis aga ei tähenda, et vahistatavale tõenditele juurdepääsust keeldumist tuleks alati käsitada ausa menetluse põhimõtte rikkumisena. **Poolte ebavõrdsusest ebaausa kohtumenetluse ilminguna on põhjust rääkida alles juhul, kui tõenditele juurdepääsust keeldumisega kaasnevaid raskusi kaitseõiguse teostamisel pole tasakaalustatud ja vahistatavalt endalt ning tema kaitsjalt on võetud seetõttu tõhus ning reaalne võimalus vahistamistaotluse argumente kummutada.** EIK praktikast tuleneb, et kahtlustust ja vahistamist toetavate tõendite sisu võib eeluurimise tõhusa läbiviimise huvides teha kaitsjale ja vahistatavale teatavaks ka teisiti kui tõendeid vahetult tutvustades. Üheks peamiseks võimaluseks on kahtlustuse aluseks olevate tõendite küllaldase avamise vahistamistaotluses. Tõendite sisu avamine sellisel viisil peab toimuma piisava konkreetsusastmega, et kaitsepoolel oleks võimalik esitada neile sisulisi vastuväiteid, teisalt aga selliselt, et see ei kahjustaks nt toimetatavat kriminaalmenetlust või teis(t)e isiku(te) olulisi õigusi. Eelnevast tulenevalt ei eira kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 34¹ lg 3 ls 2 ausa kohtupidamise põhimõtet.³⁹

Ka vahistamistaotlust arutav kohus on pädev hindama kohtule esitatud ja vahistamistaotluse aluseks olevatele tõenditele juurdepääsust keeldumise seaduslikkust. Nimelt on kahtlustataval KrMS § 34¹ lg 2 kohaselt õigus taotleda juurdepääsu tõenditele, mis on olulised vahistamistaotluse põhjendatuse arutamiseks ning kinnipidamise ja vahistamise vaidlustamiseks kohtus, ning tulenevalt KrMS § 8 p-st 2 peab kohus tagama kahtlustatavale reaalse võimaluse end kaitsta. Vahistamismenetluses hõlmab see kohustus vältimatult ka vahistamistaotluse aluseks olevatele tõenditele juurdepääsu üle otsustamist. **Seega on lõppkokkuvõttes vahistamisküsimust lahendava kohtu pädevuses hinnata, kas ja millises ulatuses on põhjendatud juurdepääsuõiguse piiramine isikut süüstavatele tõenditele konkreetses menetlusetapis ning esitatud kahtlustuse valguses.** Kuigi KrMS § 34¹ lg 3 ls 1 järgi otsustab sama paragrahvi 2. lõikes nimetatud tõenditele juurdepääsu võimaldamise

³⁶ RKKKo 3-1-1-52-16, p 11.3.

³⁷ Vt selle lahendi kohta ka: U. Lõhmus. Vahistamise aluseks olevate tõendite kättesaadavaks tegemine kahtlustatavale. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 4. mai 2016. a määrus kohtuasjas 3-1-1-110-15. – Juridica VI/2016, lk 423-430.

³⁸ Vaatluse all olid KrMS § 34 lõiked 2 ja 3 ls 2. Kõnealuse paragrahvi teise lõike kohaselt on kahtlustataval õigus taotleda juurdepääsu tõenditele, mis on olulised vahistamistaotluse põhjendatuse arutamiseks ning kinnipidamise ja vahistamise vaidlustamiseks kohtus. Kolmanda lõike teises lauses on aga sätestatud, et prokuratuur võib määrusega keelduda tõenditele juurdepääsu võimaldamisest, kui see võib oluliselt kahjustada teise isiku õigusi või kui see võib kahjustada kriminaalmenetlust.

³⁹ RKKKm 3-1-1-110-15, p-d 16-17.

prokuratuur, ei kujuta see säte KrMS § 8 p 2 suhtes erinormi. Vastasel juhul oleks tõenditele juurdepääsust keeldumist võimalik vaidlustada üksnes KrMS § 34¹ lg-s 4 ja §-s 228 sätestatud korras. Nimetatud kaebevõimaluse realiseerimise ajaks on vahistamistaotluse arutamine aga juba eelduslikult läbi ja isiku vahistamise korral tema vabaduspõhiõigus riivatud. Teisisõnu jätakts vahistamistaotlust arutava kohtu pädevuse piiramine isiku ilma õigeaegsest ning efektiivsest kohtulikust kaitsest.⁴⁰

Juhul, kui kohus asub tõendi(te)le juurdepääsust keeldumise põhjendatuse osas prokuratuurist erinevale seisukohale, pole tal siiski pädevust ise vahistatavale või tema kaitsjale tõendeid tutvustada ega kohustada prokuratuuri seda tegema. **Leides, et kahtlustatava õigust tõenditega tutvuda on alusetult piiratud, tuleb kohtul need tõendid vahistamisküsimuse lahendamisel kõrvale jätta (nn hindamiskeeld).** Eelnevalt saab kohus prokuratuuri tõendite kõrvalejätmisest teavitada, andes sellega prokuratuurile võimaluse kaaluda, kas võtta esitatud taotlus tagasi, võimaldada tõenditele juurdepääs või esitada täiendavalt teisi tõendeid. Kolleegium märkis sedagi, et kohtul tuleb tõendusteabele vahetust juurdepääsust keeldumise korral vahistamisküsimuse igakülgeks uurimiseks kontrollida kaitsevaidete põhjendatuse hindamise käigus omal algatusel kahtlustatavat õigustavate asjaolude olemasolu.⁴¹

b) Vahistamise asendamine elektroonilise valvega

Eelnevale lisaks leidis kolleegium vaadeldavas asjas ka järgmist. KrMS § 137¹ lg 1 esimese lause kohaselt võib eeluurimiskohtunik või kohus asendada vahistamise elektroonilise valvega kahtlustatava, süüdistatava või prokuröri taotlusel ja vahistatu nõusolekul. Tulenevalt sama paragrahvi 3. ja 4. lõikest teeb eeluurimiskohtunik või kohus vahistamise asendamise taotluse saamisel kahtlustatava või süüdistatava elukoha järgsele kriminaalhooldusametnikule ülesandeks esitada viie tööpäeva jooksul arvamus elektroonilise valve kohaldamise võimalikkuse kohta, kuulab taotluse lahendamiseks ära vahistatu, prokuröri ja kaitsja arvamuse ning otsustab elektroonilise valve kohaldamise määrusega. **Arvestades, et KrMS § 390 lg-te 3 ja 4 kohaselt vaatab ringkonnakohus maakohu vahistamismääruse peale esitatud kaebuse läbi selle saamisest alates kümne päeva jooksul kohtuistungil, on määruskaebemenetluse käigus võimalik lahendada ka määruskaebuses sisalduv elektroonilise valve kohaldamise taotlus.** Riigil on kohustus kaaluda kriminaalmenetluse tagamisel leebemate alternatiivide kohaldamise võimalikkust ning juhul, kui kriminaalmenetlust on võimalik tagada kautsjoni või muude meetmetega, tuleb isik vabastada. Lisaks ülaltoodule võib elektroonilist valvet kohaldada ka kaitsja taotlusel.⁴²

2.2.2. Määrus kriminaalasia materjalide saatmise kohta alaealiste komisjonile (3-1-1-39-16)

Nimetamisväärises asjas nr **3-1-1-39-16** lahendas kriminaalkolleegium küsimust, kas ja millises menetluses on võimalik vaidlustada menetleja määrust, millega lõpetatakse kriminaalmenetlus ja saadetakse kriminaalasi alaealiste komisjonile. Sealhulgas käsitles kolleegium ka seda, kas alaealine või tema esindaja saab kõnealust määrust vaidlustada kuriteo toimepanemist puudutavas osas. Kolleegium asus seisukohale, et kriminaalmenetluse lõpetamine ei ole käsitatav tavalise menetlustoiminguna KrMS § 228 lg 1 mõttes ega ole seetõttu vaidlustatav KrMS 8. peatüki 5. jaos sätestatud korras. Erandjuhtudel võib

⁴⁰ RKKKm 3-1-1-110-15, p 17.

⁴¹ Samas, p 18.

⁴² Samas, p 25.

kriminaalmenetluse lõpetamise määrusega kaasneda ka näiteks süüdistatava õiguste riive ja sellisel juhul tuleb aktsepteerida kriminaalmenetluse lõpetamise vaidlustamist uurimiskaebemenetluses. Kriminaalmenetluse lõpetamisega kaasnev kriminaalasja materjalide saatmine alaealiste komisjonile riivab intensiivselt kannatanuks mitte oleva isiku - kahtlustatava - huvisid. Väidetava õigusrikkumise pinnalt alaealisega edasi tegelema hakkav komisjon võib nimelt kohaldada teo toimepanija suhtes mõjutusvahendeid (alaealise mõjutusvahendite seaduse § 3). Sellise võimaluse tõttu ei ole kõnealusel juhul tegemist kriminaalmenetluse nn rehabiliteeriva lõpetamisega. **Seetõttu tuleb menetluse lõpetamisel KrMS § 200, § 199 lg 1 p 1 ja § 201 lg 1 alusel, st kui asja materjalid saadetakse alaealiste komisjonile, jaatada uurimiskaebe õigust. Sellisel juhul saab alaealise esindaja vaidlustada muu hulgas väidet, et alaealine pani menetluse esemeks oleva teo toime. Juhul, kui teo toimepanemine alaealise poolt ei ole kinnitust leidnud, puudub alus tema suhtes asja materjalide alaealiste komisjoni saatmiseks.**⁴³ Kolleegium tühistas käsitletavas asjas teise astme kohtu määruse ja saatis asja maakohtule uurimiskaebe korras läbivaatamiseks.

2.2.3. Kohtu alla andmisel tehtavad otsustused (3-1-1-22-16)

Rohket kõneainet pakub Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kogu koosseisu lahend asjas nr **3-1-1-22-16**, milles kolleegium täpsustas varasemaid seisukohti kohtu alla andmise kohta ja osalt kujundas neid ka ümber.

Esmalt märkis kolleegium, et kohtupraktikas näib süvenevat arusaam, nagu oleks Riigikohus olenemata KrMS § 385 p-s 16 sätestatust - kõnealune säte välistab kohtu alla andmise määruse edasikaevatavuse - käsitanud kohtu alla andmise määrust mõnesid erandeid arvesse võttes siiski võrdlemisi vabalt edasikaevatava kohtulahendina.⁴⁴ Selline arusaam on kolleegiumi hinnangul ekslik. Nimelt väljendas kolleegium asjas nr 3-1-1-23-16 tehtud määruse punktides 23 ja 24 seisukohta, et kohus on menetluslikult pädev kontrollima üksnes lubatava kaebuse põhjendatust. **Olukorras, kus isik on esitanud kaebuse sellise kohtulahendi peale, mida seadus ei võimalda vaidlustada, on kaebuse läbi vaatamata jätmise ainukene alternatiiv edasikaebepiirangu põhiseadusvastaseks tunnistamine ja kohaldamata jätmise.**⁴⁵

Kolleegium selgitas *obiter dictum* järgmist. Senises kohtupraktikas omaksvõetud käsitus, mille kohaselt ei tohi eelmenetlust toimetav kohtunik üldmenetluses süüdistatava kohtu alla andmist otsustada eelistungit korraldamata ja kõiki KrMS §-s 263 loetletud küsimust lahendamata, ei võimalda kriminaalasja edasise menetluse otstarbekat planeerimist paindlikult tagada. Seetõttu on vajalik varasemas kohtupraktikas väljendatud seisukohta muuta, põhjendades seda järgmiste argumentidega.⁴⁶

⁴³ RKKKm 3-1-1-39-16, p-d 14-16.

⁴⁴ RKKKm 3-1-1-22-16, p 12. Selline arusaam on kujunenud kohtuasjades nr 3-1-1-86-15 ja 3-1-1-69-08 tehtud lahendite valguses. Nendes asjades juhendus Riigikohus arusaamast, et kui järgida rangelt KrMS § 385 punktist 16 tulenevat edasikaebeõiguse keeldu, tähendaks see mõnel juhul pikaajalise ja ressursimahuka kohtumenetluse kulgeda laskmist samaaegse kindla teadmise, et mingil hetkel tuleb selle menetluse tulemina tehtud kohtulahend siiski tühistada. Kuna kriminaalmenetluse seadustik ja kohtupraktika ei tunne kohtulahendite õigustühiseks tunnistamise instituuti, kuid mõnel juhul on selleks esinenud sisuline menetlusökonomiline vajadus (nt kui kohtulahendi on teinud ebaseaduslik kohtukoosseis), siis ongi KrMS § 2 punktis 4 sätestatud arvestades peetud võimalikuks elimineerida mõned kohtulahendid analoogia korras määruskaebemenetluse vahendusel menetluse võimalikult varajases etapis.

⁴⁵ RKKKm 3-1-1-22-16, p 15. Vt ka RKÜKo 3-1-1-5-13, 3-1-1-45-12 ja 3-1-1-18-12.

⁴⁶ RKKKm 3-1-1-22-16, p 32.

Eelistungi korraldamine üksnes kiirema kohtu alla andmise otsustamise tagamiseks ei ole sisuliselt vajalik ega otstarbekas siis, kui selleks ajaks pole veel teada, missuguseid taotlusi kohtumenetluse pooled esitada kavatsevad ja millisele ajale saab kriminaalasja arutamise määrata. Kirjeldatud olukorras ei saa kohus lahendada enamikku KrMS §-s 263 loetletud kohtuliku arutamise planeerimiseks vajalikest küsimustest, kuid eeskätt just sel põhjusel eelistungi korraldamine vajalik ongi. Kuna KrMS § 259 lg 2 kohaselt peavad eelistungist kohustuslikus korras osa võtma kaitsja ja prokurör ning sama paragrahvi 3. lõike järgi mõnel juhul ka teised kohtumenetluse pooled, tooks vastupidine järeldus kahtluseti nii kohtumenetluse poolte kui ka kohtu jaoks kaasa töökoormuse kasvu, kuid tähendaks ühtlasi ka kriminaalasja menetlemise kulude võimalikku suurenemist.⁴⁷ **KrMS § 257¹ alusel ei ole välistatud eelistungi korraldamine nii enne kui ka pärast süüdistatava kohtu alla andmist, kuigi mõistetavalt sõltub eelistungi korraldamise aeg lahendatava kriminaalasja eripärast.**⁴⁸

KrMS § 262 lg 1 põhjal ilmneb, et kohtu alla andmise otsustamise kõrval võib kohtunik eelistungil teha veel ka muid otsustusi. Kõnealuse sätte p-des 1–5 toodud loetelu järgi ei pea eelistungi vältimatuks tulemiks olema üksnes kohtu alla andmise määruse koostamine. KrMS § 263 p-s 3 tehtud muudatus toetab samuti arusaama, et 1. septembril 2011 jõustunud seaduse redaktsiooni kohaselt võib ja saab kohtunik kohtu alla andmise määruse teha eelistungit korraldamata ning et see määrus ei pea sellisel juhul sisaldama kõiki KrMS § 263 p-des 1–8 nimetatud andmeid. Arvestades, et KrMS § 263 p 3 kehtiva redaktsiooni kohaselt tuleb kohtu alla andmise määruks märkida kohtuistungis aeg ja koht vaid siis, kui need on (määruse tegemise ajaks) teada, on võimalik tõlgendus, et enne täiemahulise kohtuliku arutamise planeerimise kohta määruse tegemist saabki kohus kohtu alla andmise otsustamisel lahendada selles loetelus sisalduvaid küsimusi vaid mingis osas.⁴⁹

Kriminaalmenetluse seadustik näeb ette vaid kolm otsustust (määrust), mille süüdistusakti saanud kohus võib teha süüdistatava kohtu alla andmise alternatiivina. Nendeks on esiteks ebaõige kohtualluvusega kriminaalasja saatmine alluvusjärgsele kohtule (KrMS § 28 lg 1) või Riigikohtu esimehele kohtualluvuse määramiseks (KrMS § 28 lg 3); teiseks KrMS § 154 nõuetele mittevastava süüdistusakti tagastamine prokuratuurile (KrMS § 262 lg 1 p 2) ja kolmandaks kriminaalmenetluse lõpetamine KrMS § 199 lg 1 p-des 2–6 loetletud juhtudel (KrMS § 262 lg 2 p 3). **Kui kriminaalasja kohtualluvus on õige, süüdistusakt vastab nõuetele ja puudub alus kriminaalmenetluse lõpetamiseks, siis on täidetud ka kõik süüdistatava kohtu alla andmise eeldused. Muid KrMS 10. peatüki 1. jaos nimetatud küsimusi võib kohus lahendada ka pärast kohtu alla andmise määruse koostamist.** Seega kui süüdistatava kohtu alla andmisel võetakse seisukoht vaid kohtu alla andmise eelduste täidetust puudutavates küsimustes, peab maakohus edasi korraldama eelistungit(d), et lahendada kriminaalasja kohtuliku arutamise planeerimine ja muud KrMS § 258 lg-s 1 ning §-s 263 loetletud küsimused. Mõistetavalt tähendab eespool öeldu, et kohtu eelmenetluses tehtud otsustused ei pea olema vormistatud ühe menetlusdokumendina (määrusena), s.t võimalik on kohtu alla andmise määrusena pealkirjastatud dokumentide paljusus.⁵⁰

Süüdistatava kohtu alla andmisega lõpeb kohtueelses menetluses tehtud tõkendimääruse toime. Sellistes kohtuasjades saab eelmenetlust toimetav kohtunik süüdistatava eelistungit korraldamata kohtu alla anda üksnes siis, kui kohus peab võimalikuks jätta kohtueelses menetluses kohaldatud tõkendi vähemalt asjas hiljem toimuva eelistungini muutmata. Kohtupraktikas valitseva arusaama järgi ei loeta tõkendi muutmise otsustamiseks KrMS § 258

⁴⁷ Samas, p 33.

⁴⁸ Samas, p 35.

⁴⁹ Samas, p 36.

⁵⁰ Samas, p 37.

lg 1 p 1 mõttes eelmenetlust toimetava kohtuniku esialgset hinnangut selle kohta, et tõkend tuleb jätta muutmata.⁵¹ Seega on KrMS § 257 lg-s 3 kirjeldatud juhul võimalik tõkendi suhtes võtta kohtu alla andmise määruse tegemisel eelistungit korraldamata seisukoht siis, kui kohtuniku esialgse hinnangu järgi saab vahistatud isiku tõkendi jätta muutmata. Järgneval eelistungil peab kohus kontrollima tõkendi jätkuva kohaldamise põhjendatust juhul, kui seda on taotlenud kohtumenetluse pool, või omal algatusel, kui tõkend on jäetud muutmata üksnes eelistungini. Kohtumenetluse poole taotlusel tuleb kohtul korraldada esimesel võimalusel (eraldi) eelistung tõkendi tühistamiseks.⁵²

Vaadeldavas asjas jäi **eriarvamusele** E. Kergandberg, kelle arvamusega ühines H. Kiris. Eriarvamuses esitatud kriitika kohtumääruse suunal puudutab eeskätt seda, et kõnealuse lahendi kohaselt võidakse kohtu alla andmisel jätta n-õ ebatäieliku teabe põhjal isik vahi alla määramatuks ajaks, mis ei saa olla lubatav. H. Kiris lisas täiendavalt, et kolleegium on tõlgendanud kohtu alla andmise institutsiooni kui sellise sisutühjaks. Kui kohtu alla andjat suunatakse kohtu alla andmise olemuse peale mõtlemata pelgalt kontrollima, kas kriminaalasja kohtualluvus on õige, süüdistusakt vastab nõuetele ja puudub alus kriminaalmenetluse lõpetamiseks, on sellega võetud kohtu alla andmiselt igasugune sisu ja asetatud kohtu alla andmist „otsustav“ kohtunik „kummitempli“ rolli tagamaks, et süüdistatav oleks kohtu alla antud enne vahistamise tähtaja lõppu ja et kuritegu ei aeguks.

2.2.4. Vahistamismääruse koostamine enne kohtuistungit (3-1-1-19-16)

Asjas nr **3-1-1-19-16** oli maakohus teinud kõigest mõni minut pärast vahistamisasja arutamiseks peetud kohtuistungit vahistamismääruse. Kaitsepoole hinnangul ei arvestanud kohus kaitsja seisukohti ja otsustas vahistamisküsimuse ühekülgselt. Kolleegium sellega ei nõustunud. KrMS § 131 lg 3 kohaselt hindab eeluurimiskohtunik vahistamisküsimuse lahendamisel vahistamistaotluse põhjendatust. Selleks tutvub ta kriminaaltoimikuga, küsitleb kahtlustatavat ning kuulab ära prokuröri ja kaitsja arvamuse. **Otsustamaks, kas eelkirjeldatud nõuded on täidetud, pole määrav mitte see, millal täpselt või kui kiiresti eeluurimiskohtunik vahistamistaotluse põhjendatuse osas oma seisukoha kujundab, vaid see, kas kohtuniku siseveendumus kujuneb kohtuliku uurimise (s.o kriminaaltoimikuga tutvumise, kahtlustatava küsitlemise ning prokuröri ja kaitsja ärakuulamise) tulemusena.** Kriminaalmenetlusõiguse rikkumisest on alust rääkida alles siis, kui kohus võtab vahistamisküsimuses seisukoha prokuratuuri vahistamistaotluse alusel, tutvumata kriminaaltoimikuga ning kaalumata kaitsja ja kahtlustatava vastuväiteid. Arvestades maakohu istungi lõpu ja vahistamismääruse allkirjastamise vahele jäänud mõneminutilist ajavahemikku, oli eeluurimiskohtunik alustanud kohtumääruse koostamist tõenäoliselt enne istungi algust. Samas on vahistamismääruses kajastatud kaitsepoole seisukohad. Eelnevast nähtuvalt lisas kohtunik kahtlustatava ja kaitsja seisukohad kohtumäärusesse ilmselt kohtuistungit käigus ning andis neile kohe ka oma hinnangu. Selline käitumine ei ole käsitatav kriminaalmenetlusõiguse rikkumisena.⁵³

Käsitletavas asjas esitas **konkureeriva arvamuse** riigikohtunik E. Kergandberg, juhtides tähelepanu mõnevõrra laiemale problemaatikale kohtute tegevuses. Nimelt on praktikas tavapärane, et kohus teeb enda otsustuse teatavaks koheselt pärast arutamist ilma kohtusaalist lahkumata, kusjuures eriti laialt levinud ja näidustatud on see just nimelt vahistamisküsimuste lahendamisel. Konkureeriva arvamuse koostaja hinnangul ei ole kõnealune praktika seaduslik. **KrMS §-des 304 ja 305 sätestatu kohaselt tehakse kohtuotsus nõupidamistoas (mitte**

⁵¹ Vt ka RKKKm 3-1-1-69-08, p 11.

⁵² RKKKm 3-1-1-22-16, p 39.

⁵³ RKKKm 3-1-1-19-16, p 11.

kohtusaalis) ning §-des 145 ja 132, aga ka 276 sätestatu nende koostoimes ei võimalda kahelda selles, et vahistamismäärus tuleb allkirjastada ja sellele eelnev sisuline otsustus vahistamisküsimuses tuleb teha nõupidamistoas. Õigusemõistmine mitte üksnes ei pea olema, vaid ka näima aus. Raske on käsitada õigusemõistmise aususe näivuse tagaja ja tugevdajana olukorda, mil kohtunik, eirates, nagu eelnevalt märgitud, ka seaduse nõudeid, ütleb juba kohtusaalis välja enda otsustuse või/ ja kui kohtumenetlust ja selle lahendit eraldavad vaid mõned minutid. Sel viisil toimival kohtul ei saa ju olla lihtne tõrjuda kiirustamise ja erapoolikuse etteheiteid ja kõnealusel viisil toimivale kohtule võib tervikhinnanguna kahtlemata ette heita ka ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte rikkumist.⁵⁴

2.2.5. Jälitustoimingu loa vaidlustamine määruskaebemenetluses (3-1-1-42-16, 3-1-1-43-16)

Asjades nr 3-1-1-42-16 ja 3-1-1-43-16 lahendas Riigikohus küsimust, kas ringkonnakohus võis läbi vaadata maakohtu määruse peale esitatud kaitsja määruskaebuse olukorras, kus süüdistusakt on saadetud kohtusse määruskaebemenetluse kestel.⁵⁵ Kolleegium vastas sellele jaatavalt. **Ringkonnakohus ei ole õigusemõistmisel seotud prokuratuuri toimingutega kohtueelses menetluses ja olukorras, kus määruskaebus esitati ringkonnakohtule õigeaegselt ja nõuetekohaselt, ei ole õiguslikku alust määruskaebemenetluse katkestamiseks.** Vastupidine lahendus põhjustaks õiguskindlusetust, sest pärast ringkonnakohtu määruse tegemist võib selguda, et süüdistusakt saadeti maakohtule vahetult enne või samal ajal ringkonnakohtu määruse tegemisega. Samuti mõjutaks lahendi tegemise võimalikkust ringkonnakohtusse saabunud määruskaebuse menetlemise kiirus.⁵⁶ *Obiter dictum* i korras märkis kolleegium, et vaieldamatult viib praegune seadusandlik lahendus selleni, et jälitustoimingu loa seaduslikkust võidakse vaidlustada määruskaebemenetluses pärast seda, kui kahtlustatavat teavitatakse tema suhtes tehtud jälitustoimingust ja selleks antud loast kohtueelse menetluse lõpuleviimisel. Võttes arvesse, et vaidlustamine peab toimuma 10 päeva jooksul pärast teavitamist, ei ole süüdistusakti kohtule edastamine selle aja jooksul võimalik ka juhul, kui prokurör kavatses kasutada kogutud teavet kohtulikul arutamisel tõendina. Seega ei pruugi praegune õiguslik lahendus vastata kõige paremini seadusandja esialgsele eesmärgile. Siiski ei anna see alust piirata määruskaebust läbi vaatava kohtu pädevust.⁵⁷

2.2.6. Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamine (3-1-1-34-16)

Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise kord on pärast süüteomenetlusega tekitatud kahju hüvitamise seaduse (SKHS) jõustumist (1. mail 2015) võrreldes riigi poolt isikule alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamise seaduses (AVVKHS) sätestatuga oluliselt muutunud. Asjas nr 3-1-1-34-16 selgitas kolleegium õiguspraktika ühtlustamiseks mõningaid nn üleminekuasjade lahendamise põhimõtteid.

⁵⁴ Konkureeriv arvamus asjas nr 3-1-1-19-16, p-d 5-6.

⁵⁵ Riigikohtu praktika kohaselt ei saa jälitustoiminguks antud kohtu loa seaduslikkust vaidlustada määruskaebe korras kriminaalasja sisulise kohtuliku arutamise ajal (vt RKKKm 3-1-1-48-15, p 20). Viidatud kriminaalasjas anti süüdistatavad kriminaalasjas kohtu alla enne, kui kaitsja esitas ringkonnakohtule määruskaebuse nende suhtes kohtueelses menetluses antud jälitustoimingu loa seaduslikkuse vaidlustamiseks (vt ka RKKKm 3-1-1-76-15, p 7).

⁵⁶ RKKKm 3-1-1-42-16, p 8.3; RKKKm 3-1-1-43-16, p 8.3.

⁵⁷ RKKKm 3-1-1-42-16, p 10; RKKKm 3-1-1-43-16, p 10.

Kriminaalmenetluses, mis on lahendatud lõplikult enne SKHS-i jõustumist, tuleb SKHS § 23 lg 2 kohaselt võrdlevalt hinnata põhjendatud kahjuhüvitise suurust ja vastavalt sellele otsustada, kas lisaks AVVKHS-i järgi määratud hüvitisele on isikul õigus saada hüvitist ka SKHS-i alusel. Ka juhul, kui isikul AVVKHS-i alusel õigust kahjuhüvitisele ei tekkinud, ei ole välistatud SHKS-i tagasiulatuv kohaldamine, arvestades SHKS § 23 lg-s 4 toodud menetlustähtaegu.⁵⁸ Süüteoga tekitatud kahju hüvitamise menetluses tehtud maakohtu määrust saab SKHS § 17 lg 4 ja KrMS § 383 lg 1 kohaselt vaidlustada ringkonnakohtus. Maakohtus kahju hüvitamise taotluse või kaebuse lahendamine analoogiliselt uurimiskaebemenetlusega puudutab üksnes menetluse vormi selles kohtuastmes, mitte aga edasikaebeõigust.⁵⁹

Kui on alust arvata, et süüteomenetluse meede on õigusvastane, tuleb taotlust või kaebust lahendaval menetlejal kontrollida esmalt SKHS § 7 kohaldumist, ehk siis olukorda, mil kahju on tekitatud süüliselt õigusvastase menetlustoiminguga, sest sellisel juhul on hüvitis üldjuhul suurem. Kui ei leia kinnitust toimingu õigusvastasus, tuleb hinnata SKHS §-des 5 või 6 sätestatud aluseid kahju hüvitamiseks. Lisaks asjakohase materiaalõigusliku aluse tuvastamisele tuleb menetlejal taotluse alusel kindlaks teha kahju, selle liik, põhjuslik seos süüteomenetluse meetme (menetlustoimingu) ja kahju vahel. Kahjuhüvitise summa kindlakstegemisel peab menetleja juhinduma SKHS §-des 9–11 sätestatust.⁶⁰ **Kriminaalmenetluse kui ajas kulgeva protsessiga ei saa isikule abstraktselt kahju tekitada, vaid see kahju tekkimine peab olema põhjuslikus seoses konkreetse meetme ehk menetlustoiminguga.**⁶¹

SKHS § 23 lg 4 teise lause kohaselt saab isik esitada taotluse kolme aasta jooksul arvates päevast, kui kaebaja sai teada või pidi teada saama kahjust ja selle põhjustanud isikust või meetme tagajärgedest, mille kõrvaldamist ta nõuab. **Kriminaalasjades, mis on lahendatud enne 1. maid 2015 ja mille eest näeb SKHS ette laiemad hüvitise väljamõistmise alused või määrad, hakkab see tähtaeg kehtima SKHS-i jõustumise ajast.**⁶²

Töötasu kui saamata jäänud tulu hüvitamine SKHS-i alusel võib tulla kõne alla juhul, kui kahtlustatav või süüdistatav on vahistatud ja ta ei saa just temalt vabaduse võtmise tõttu teenistusülesandeid täita ning ta kaotab seetõttu sissetuleku, samuti kahtlustatava ja süüdistatava ametist kõrvaldamise korral (KrMS § 141 lg 1) ja kui teistmisel tühistatakse süüdimõistev kohtuotsus, mille materiaalõigusliku järelna kaasnes senise töö- või ametikoha ja seeläbi ka sissetuleku kaotus.⁶³ Kui isik ise esitab avalduse ametist vabastamiseks, siis tuleb see vaidlus isiku ametist vabastamise üle lahendada halduskohtus, kuna puudub põhjuslik seos kriminaalmenetluse meetme ja võimaliku tekkinud kahju vahel.⁶⁴ SKHS § 11 lg 2 kohaselt on isiku kodu ja eraelu puutumatus ning sõnumi saladuse süüline rikkumine mittevaralise kahju hüvitamise aluseks. Seejuures mittevaralise kahju tekkimist eeldatakse (lg 3 ls 1).⁶⁵

Need juhtumid, kui hüvitada tuleb üksnes kohtuniku kuriteo tagajärjel tekkinud õigusvastane kahju, on RVastS § 15 grammatilise tõlgenduse järgi piiratud kohtumenetlusega. **Seega hõlmab SKHS § 7 lg 3 erand üksnes kohtu tuumikfunktsiooni ehk õigusemõistmist**

⁵⁸ RKKKm 3-1-1-34-16, p 13.

⁵⁹ Samas, p 14.

⁶⁰ Samas, p 15.

⁶¹ Samas, p 27.

⁶² Samas, p 16.

⁶³ Samas, p 17.

⁶⁴ Samas, p 18.

⁶⁵ Samas, p 25.

materiaalses tähenduses. Menetlustoimingute tegemiseks nõutavad kohtu load peavad kohtueelses kriminaalmenetluses tagama põhiõiguste ennetava kaitse ega ole seetõttu käsitatavad õigusemõistmisena materiaalses tähenduses (nt isikute süüküsimuse ja karistamise otsustamine kriminaalmenetluses) ning on üldjuhul väljaspool riigivastutuse seaduse kohaldamisala. Seega saab SKHS § 7 järgi hüvitada kohtumääruse alusel tehtud kohtueelse kriminaalmenetluse toimingutega süüliselt tekitatud õigusvastast kahju.⁶⁶

Kriminaalmenetluse meetme õiguspärasust tuleb ka nn ülemineku asjades hinnata üldjuhul süüteo menetluses ja see hinnang on sellisel juhul hüvitise taotlust lahendavale menetlejale siduv. **Kui süüteo menetluses on isikule edasikaebeõigus tagatud ning isik on seda kasutanud või jätnud teadlikult kasutamata, siis tuleb ka kriminaalmenetlusega tekitatud kahju hüvitamise kaebuse läbivaatamisel lähtuda jõustunud (sh määruskaebemenetlust lahendavas) kohtulahendis või süüteo menetluse lõpetamise määrukses võetud seisukohast meetme seaduslikkuse kohta.** Kahju hüvitamise taotlust lahendaval menetlejal pole sel juhul pädevust hinnata vaidlustatud meetmete sisulist õiguspärasust.⁶⁷ Siiski, erandlikud juhtumid, mil menetleja saab kahju hüvitamisel kriminaalmenetluse toimingu õiguspärasust täiendavalt hinnata, võivad esineda näiteks juhul, kui kriminaalmenetluse toimingu tegemisel on rikutud kriminaalmenetlusõigust või kui selguvad muud faktilised asjaolud (nt kohtuniku, prokuröri või kaitsja distsiplinaarsüütegu), mille pinnalt tuleb kriminaalmenetluse toimingu lubanud või teinud menetleja otsus ka *ex ante*-perspektiivist ümber hinnata.⁶⁸

2.2.7. Menetluskulude hüvitamine karistuskokkuleppe esemena (3-1-1-47-16)

Karistuskokkuleppe esemesse kuluvad ka süüdistatava poolt hüvitatavad kriminaalmenetluse kulud (KrMS § 245 lg 1 p 12). Seetõttu peavad prokurör, süüdistatav ja kaitsja jõudma läbirääkimiste käigus kokkuleppele nii kohtueelses menetluses tekkinud kui ka kohtumenetluses tekkida võivate menetluskulude hüvitamises, samuti võimalikus menetluskulude vähendamises ja menetluskulude ositi hüvitamises KrMS § 180 lg 3 alusel.⁶⁹ Asjas nr **3-1-1-47-16** täpsustas Riigikohus neid seisukohti tulenevalt vaadeldava kohtuasja eripärast. Maakohus oli kohtualuse tunnistanud süüdi kokkuleppemenetluses ja jätnud temalt väljamõistetavad menetluskulud ositi tasumiseks, ehkki selles ei olnud menetlusosalised kokku leppinud. Ringkonnakohus tühistas seetõttu vaidlustatud lahendi ja tagastas kriminaaltoimiku prokuratuurile. Riigikohus tühistas apellatsioonikohtu määruse ja jõustas maakohtu otsuse.

Kolleegium selgitas, et kuigi praegusel juhul ei kajastatud kokkuleppes menetluskulude ositi hüvitamist, olid kohtumenetluse pooled selles küsimuses maakohtu istungil ühte meelt. Eelnevast tulenevalt ei väljunud maakohus esialgse kokkuleppe piiridest omal algatusel, vaid poolte taotlusel, ja aktsepteeris menetluskulusid ositi hüvitamisele määrares sisuliselt kohtuistungil kokkuleppesse tehtud täiendust.⁷⁰ Maakohus ei rikkunud sel viisil toimides kokkuleppemenetlust reguleerivaid sätteid ega muid kriminaalmenetlusõiguse norme. **KrMS § 245 lg 4 kohaselt on kokkuleppe sõlmitud küll juhul, kui prokurör, süüdistatav ja kaitsja on sellele alla kirjutanud, kuid ainuüksi see ei välista võimalust maakohtu istungi käigus kokkulepet kohalolijate õigusi ja kohustusi puudutavas osas muuta või**

⁶⁶ Samas, p 26.

⁶⁷ Samas, p 28.

⁶⁸ Samas, p 29.

⁶⁹ RKKKm 3-1-1-7-16, p 5.2.

⁷⁰ RKKKm 3-1-1-47-16, p 6.

täiendada. Olukorras, kus kokkuleppe muutmine ei eelda uusi või lisaaläbirääkimisi, toetavad sellist seisukohta ka menetlusökoonomia huvid.⁷¹

2.2.8. Karistusjärgne käitumiskontroll (3-1-1-45-16)

Asjas nr **3-1-1-45-16** selgitas Riigikohus seaduse ühetaoliseks kohaldamiseks, et **karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamisel pole võimalik kohustada süüdimõistetut endale elukohta otsima.** KarS § 87¹ lg 1 lubab kohaldada karistusjärgset käitumiskontrolli vastavalt KarS §-s 75 sätestatule ning KarS § 75 lg 1 p 1 kohaselt on süüdlane kohustatud käitumiskontrolli ajal elama kohtu määratud alalises elukohas. Eelnevast nähtuvalt tuleb karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamisel näidata kohtumääruses ära koht, kus süüdimõistetud elama peab. Täiendavalt selgitab kolleegium, et vangistusseaduse § 76 lg 6 teise lause kohaselt valmistab karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamise üle otsustamiseks vajalikud materjalid ette vangla. Juhul, kui süüdimõistetud vabanemistähtaeg on teada või see puudub, tuleb järelikult riigil (vangla sotsiaaltöötaja ja kohaliku omavalitsuse abiga) süüdimõistetud elukoht välja selgitada või enne karistusjärgse käitumiskontrolli kohaldamise materjalide kohtusse saatmist süüdimõistetule elukoht leida. Vaadeldavas asjas panid kohtud süüdimõistetule KarS § 75 lg 1 p 1 alusel kohustuse endale elukoht otsida ja kohaldasid selliselt toimides ebaõigesti materiaaõigust. See tõi kaasa kohtumääruste osalise tühistamise. Kui süüdimõistetud elukoht puudub, pole võimalik tema suhtes karistusjärgset käitumiskontrolli kohaldada.⁷²

2.2.9. Asja lahendamise viis apellatsioonimenetluses (3-1-1-44-16)

Tähelepanuvääriv on lahend asjas nr **3-1-1-44-16**, milles Riigikohus selgitas süüdistatava õigust viibida enda asja arutamise juures ja olla ära kuulatud apellatsioonimenetluses. Kõnealuses asjas jättis ringkonnakohus kaitsepoole nõuetekohaselt teavitamata prokuröri apellatsiooni esitamise ega andnud neile võimalust suulise menetluse taotlemiseks. Seetõttu saatis kolleegium kriminaalasja apellatsioonikohtule uueks arutamiseks. Seda seisukohta põhjendas kriminaalkolleegium järgnevalt.

Ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtte oluliseks osiseks on PS § 24 lg-s 2 sätestatud õigus viibida enda kohtuasja arutamise juures ja sellest tulenev õigus olla kohtus ära kuulatud. Samasisulised õigused näevad ette Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lg-d 1 ja 3 (vt nt EIK 22. septembri 1994 otsus *Lala vs. Holland*, p 33; 24. märtsi 2005 otsus *Stoichkov vs. Bulgaaria*, p 56). Isiku vahetu osavõtt enda kriminaalasja arutamisest apellatsioonimenetluses ei ole siiski sama oluline kui esimese astme kohtumenetluses. EIK on samas nentunud, et juhul, kui apellatsioonikohus lahendab kriminaalasjas kohtualuse süüküsimuse, käsitledes seejuures nii faktilisi kui ka õiguslikke küsimusi, ei ole õiglase kohtupidamise põhimõttega kooskõlas kohtuotsuse tegemine ilma süüdistatavat vahetult ära kuulamata, kui süüdistatav eitab enda süüd kuriteo toimepanemises (vt nt EIK 27. novembri 2007. a otsus *Popovici vs. Moldova*, p 68). Eelnevale vaatamata leidis EIK hiljutises asjas *Kashlev vs. Eesti*, et õigust õiglasele kohtumenetlusele ei rikutud sellega, et ringkonnakohus tegi süüdimõistva kohtuotsuse üksnes toimikumaterjalide põhjal, kuulamata süüdistatavat ja tunnistajaid uuesti üle olukorras, kus süüdistatav mõisteti maakohtus õigeks. Selles kohtuasjas pidas EIK oluliseks asjaolu, et süüdistatav loobus ühemõtteliselt ringkonnakohtu istungil osalemise õigusest ja et süüdistatava vahetu osavõtt kohtulikust arutamisest oli tagatud maakohtus, kus tunnistajad kuulati üle ja süüdistataval oli

⁷¹ Samas, p 7.

⁷² RKKKm 3-1-1-45-16, p 7.

võimalik neile küsimusi esitada. Samuti pidas EIK oluliseks seda, et süüdistatav ei taotlenud tunnistajate ülekuulamist ringkonnakohtus ning et ringkonnakohtus järgis riigisisest õigusest tulenevat nõuet, mille kohaselt peab ringkonnakohtus, tehes süüdistatava süüküsimuse osas sama tõendikogumi pinnalt maakohtuga võrreldes vastupidise otsuse, sellist otsustust eriti hoolikalt põhjendama ning näitama ära ka esimese astme kohtu poolt tõendite hindamisel tehtud vead (vt EIK 26. aprilli 2016. a otsus *Kashlev vs. Eesti*, p-d 43–51).⁷³

Ausa ja õiglase kohtumenetluse tagab see, kui kaitsepoolel on äratuntav võimalus taotleda suulist apellatsioonimenetlust ja olukorras, kus süüdistatav seda taotleb, on tal reaalne võimalus kohtuistungist vahetult osa võtta. See tuleneb otseselt ka KrMS § 331 lõikest 1², mille kohaselt vaadatakse apellatsioonimenetluses asi läbi suulises menetluses, kui seda taotleb apellatsioonimenetluse pool või kui seda peab vajalikuks kohtus.⁷⁴ **Apellatsioonimenetluse poole asjakohase taotluse puudumisel peab ringkonnakohtus ka ise hindama, kas konkreetses kriminaalasjas on võimalik tagada õiglast kohtumenetlust süüdistatavat ja vajadusel tunnistajaid vahetult üle kuulamata.** KrMS § 331 lg 1² kohaselt toimub asja suuline läbivaatamine ringkonnakohtus muu hulgas juhul, kui seda peab vajalikuks ringkonnakohtus. Suulise menetluse vajalikkuse küsimus tekib iseäranis juhul, kui süüdistatav on esimese astme kohtus õigeks mõistetud ning tema süüküsimuse otsustamine apellatsioonimenetluses sõltub peaaegselt isikulistele tõenditele antavast hinnangust (vt nt EIK 4. juuni 2013. a otsus *Hanu vs. Rumeenia*, p-d 34-42; 13. detsembri 2011. a otsus *Valbuena Redondo vs. Hispaania*, p-d 30–40; 19. veebruari 1996. a otsus *Botten vs. Norra*, p-d 48–53).⁷⁵

Suulise menetluse taotlemiseks apellatsioonikohtus on sätestatud kindel tähtaeg. **KrMS § 322 lg 4 koostoimes sama paragrahvi lõikega 3 annab kohtumenetluse poolele õiguse taotleda suulist menetlust seitsme päeva jooksul alates teate saamisest apellatsiooni esitamise kohta. Juhul, kui kohtumenetluse pool seda ettenähtud tähtaja jooksul ei tee, minetab ta suulise menetluse taotlemise õiguse.**⁷⁶

⁷³ RKKKo 3-1-1-44-16, p 11.

⁷⁴ Samas, p 12.

⁷⁵ Samas, p 17.

⁷⁶ Samas, p 14.